

Bo kdaj konec leta 2013?

Prof. dr. Jože Mencinger

Čemu sredi leta 2016 ukvarjanje z letom 2013? Razlog je enostaven. Leto 2013 bo zapisano v gospodarsko zgodovino Slovenije kot eno najbolj nenavadnih. Dogajanja poznamo, formalne odgovore posameznih vej oblasti tudi. Po njih je bilo vse transparentno, če uporabimo zdaj v Sloveniji najbolj priljubljen izraz. Zato bi kdo lahko rekel, da gre za nepotrebno pogrevanje vprašanj o transparentnih dogajanjih, ki jih ni mogoče spremeniti. Pa ne gre; še naprej ostaja neodgovorjeno, zakaj so oblasti transparentno ravnale tako, kot so ravnale in ne drugače. Prav tako je nekaj stvari, ki so posledica tega, kar se je dogajalo v letu 2013, še mogoče popraviti.

Gospodarsko zgodovino Slovenije je mogoče razdeliti v štiri obdobja. Kratkemu obdobju tranzicije, v katerem smo, tudi po nepotrebem, izgubili dele gospodarstva, je sledilo desetletje uspešnega gospodarskega razvoja, v katerem smo se z enakomerno štiri odstotno rastjo brez večjih zunanjih in notranjih neravnotežij hitro približevali povprečni razvitosti EU in ohranjali socialno državo. Temu je med 2005 in 2008 sledilo razdobje hazardiranja z visoko gospodarsko rastjo, ki jo je poganjalo kreditiranje. Rast kreditov po stopnjah prek 30 odstotkov letno je bila namenjena širjenju proizvodnje, avanturam na področju nekdanje Jugoslavije ter nakupom vrednostnih papirjev doma in v tujini. Banke, ki so po vstopu v EU in EMU »odkrile« neomejene količine poceni denarja, so kredite dobesedno vsiljevale. Kar zdaj obsojamo kot neodgovorno ali celo kriminalno ravnanje bankirjev, je bilo takrat povsem normalno, poceni denar je bilo treba »plasiirati«, kar naj bi bankirji počeli. Banka Slovenije, prezaposlena s pripravami na sprejem evra, je stala ob strani, Ministrstvo za finance pa je pregrevanje gospodarstva na vse načine spodbujalo, čeprav morda tega sploh ni vedelo. Takratni finančni minister je zaradi proračunskega »presežka« postal najboljši finančni minister. Res so »presežek« ustvarili s »popravljenim« glasovanjem v Državnem zboru, s katerim je Pahorjeva SD, takrat že na oblasti, kupila soglasje Janševe opozicije za vstop Hrvaške v Nato. Pomagala je še Evropska komisija, ki takrat ni ugotovila pregretosti gospodarstva in je stanje ocenjevala kot dobro, in velik del domače ekonomske »znanosti«, ki se je norčeval iz opozoril preostalega manjšega dela: »fiziokratov« in domačijskih ekonomistov.

Konec 2008 je prišla kriza. Vse reakcije vseh vej oblasti v njej so bile napačne; sicer neizogiben padec aktivnosti so banke, spodbujene s politično všečnim »pogromom tajkunov« z zaustavitvijo kreditiranja še poglobile, kar ni uničevalo le »tajkunskih« podjetij ampak posredno vse gospodarstvo. BS se je namesto z reševanjem bank začela ukvarjati z njihovim uničevanjem ter z iskanjem krivcev in »krivcev«. To je pripeljalo do še naprej skrivnostne »sanacije« bančnega sistema v letu 2013, ta pa je temeljila na namerno? napačnih številkah in predpostavkah.

Velik del dogajanj v letu 2013 je mogoče opravičiti s paniko, ki so jo namerno podpihovali takratna opozicija ter mednarodne finančne institucije; občasno je lonček pristavil še guru slovenskega rodu iz FED-a. Domači »trojki« je treba priznati, da nas je z očaranjem evropskih »državnikov« in s kreditom najetim v ZDA rešila prave »trojke«, a cena za to je bila visoka. Vprašanja ostajajo. Zakaj je izvršna oblast dopustila, zakonodajna pa novembra 2013 sprejela usodno trinajsto spremembo Zakona o bančništvu, ki je omogočila razlastitev domačih varčevalcev? Spremembo zakona so kar po elektronski pošti med 4. septembrom in 15. novembrom 2013 krojili uradniki EK. Nekaj uradnikov MF se je, po vsebini elektronske pošte sodeč, sicer trudilo oporekati, a za tolikšen poseg v slovenski pravni red bi vlada in BS morali zahtevati vsaj uradno stališče za finance pristojnega komisarja EK, da je bil ukrep za odobritev »prepovedane« državne pomoči neizogiben. Kdo je sestavil spisek razprodaji namenjenih petnajstih uspešnih podjetij, ki so jih zapravili njihovi lastniki in ki bi jih bilo mogoče rešiti? Z razlastitvijo, na primer. Zakaj sta vlada in BS molče pristali na absurdno zahtevo, da morata NLB in NKBM, ki sta dobili »prepovedano« državno pomoč, krčiti obseg poslovanja in se iz sistemskih bank spreminjati v lahek plen različnih »strateških« investitorjev s poštnimi predali v Luksemburgu? Zahteva EK je groba kršitev načel o svobodnem trgu, na katerega »prisega« EU, posebno kadar ima opraviti z majhnimi in ponižnimi članicami; Slovenija bi jo zato morala tožiti.

Vrnimo se k vprašanju in letu 2013. Kako je mogoče, da se je ocenjeni kapital v slovenskih bankah naenkrat skrčil za 2.9 milijarde evrov; septembra naj bi bil v vseh bankah pozitiven, decembra pa negativen? Zakaj BS ni niti zmotila 1.5 milijardna razlika med ocenama finančne luknje dveh tujih institucij, ki jih je morala najeti, da bi zagotovila »nepristranskost« ocen in ki jih je drago plačala? Kako je mogoče, da sta bili po ocenah evropskega regulatorja bank EBA obe največji banki, NLB in NKBM, še avgusta kapitalsko ustrezni, decembra pa sta imeli negativen kapital? Zakaj je Factor banka po pregledu julija 2013 kot kapitalsko dovolj zdrava dobila dovoljenje BS, da prevzame KD banko, dva meseca pozneje pa jo je BS poslala v likvidacijo? Zakaj je BS zaradi »možnosti okužbe« istočasno likvidirala tudi Probanko, čeprav se v njej takrat ni dogajalo nič in čeprav je avgusta BS potencialnim kupcem banke dala čas, da se do konca septembra odločijo o nakupu? Zakaj je BS pred sanacijo bank z razvrednotenjem njihovih naložb v brezcenje (Laško, Trimo, Merkur, Perutnina, itd) povečevala izračunano kapitalsko luknjo bank, nato pa so bile te naložbe prodane po nekajkrat višjih cenah?

Zakaj sta vlada in BS v stresnih scenarijih pristala na fantomske napovedi EK o slovenskem gospodarstvu, ki niso imele nič opraviti z realnostjo in so nastale, ko si je slovensko gospodarstvo že opomoglo; kolikšna bi bila zahtevana dokapitalizacija bank in »striženje« imetnikov podrejenih instrumentov, če bi pri testiranju namesto predpostavljene triletnega padanja gospodarstva po prek 2.5% letno, predpostavili rast po 1.6% letno, kakršna je dejansko bila? Sicer pa je Velimir Bole nedavno ugotovil (»Potencial« potencialnega produkta, GG 486, april 2016), da so bile takratne ocene EK o stanju v gospodarstvu, produkti vrzeli in strukturnem primanjkljaju povsem zgrešene, in da so takšne tudi ocene EK o zdajšnjem stanju. Problem teh ocen ni, da so zgrešene; produktne vrzeli in strukturni primanjkljaji so lahko predmet razprav na akademski ravni. Problem je, da EK z njimi vsili zgrešeno gospodarsko politiko in da na njih temelji sicer povsem nesmiselno zlato pravilo. Škoda, ki so jo takšne ocene zaradi poslušnosti domačih oblasti naredile, ne le v Sloveniji, tudi drugod v manjših članicah EU, gre v milijarde evrov; zanjo nihče ne odgovarja. A zdaj vsaj kaže, da bodo uradniki EK, ki se igrajo z usodami milijonov državljanov EU, morali, tudi zaradi omenjenega Boletovega članka, tokrat le popustiti pod pritiski nekaj članic in se začeti ukvarjati s svojimi ocenami. Morda pa sploh ne bi bilo narobe, če bi EK ta del svoje aktivnosti kar opustila.

Leto 2013 se žal ni končalo leta 2013; nerazumljivi postopki oblasti, slovenskih in evropskih, se nadaljujejo in porajajo nova vprašanja. Ali res ni bilo mogoče reči »NE« ob prodaji NKBM? Ali prodaja NLB sodi kar med deset božjih zapovedi? Kako je mogoče, da je naše Ustavno sodišče »moralo« povprašati evropsko sodišče o hierarhiji pravnih aktov EK in slovenske zakonodaje, ki naj bi jo po drugem letniku poznal vsak študent PF? Zakaj že dve leti in pol po sanaciji bank krediti podjetjem in prebivalstvu še naprej padajo, medtem ko krediti v evro območju stagnirajo ali rastejo, čeprav gospodarstvo v Sloveniji raste hitreje. Res le zaradi upada povpraševanja po kreditih, ali bolj zaradi strahu bančnikov, ki ga BS namerno? spodbuja. Ali to res počne zaradi skrbi za slovensko gospodarstvo in banke, ali pa bolj zato, da bankirjem pokaže svojo moč?

Tudi EK ne popušča; novih in novih idej ter zahtev ji ne zmanjka! Nesmiselnim ocenam produktne vrzeli je letos dodala še eno »odkritje« - velik presežek(!) v slovenski zdravstveni blagajni. Po EK bi bilo mogoče trošenje za zdravstvo ob enakih učinkih zmanjšati za četrtno, čeprav je delež BDP namenjen zdravstvu v Sloveniji s 6.6 odstotki nižji kot v EU, kjer je 7.2 odstotka, in čeprav se je od 2012 do 2014 znižal za 0.5 odstotnih točk.

Vprašanja o dogajanjih v letu 2013 in zdaj lahko strnemo. Povsod si oblasti - denarne, izvršne in zakonodajne - prizadevajo reševati svoje banke in podjetja ter ščititi svoje državljane. Zakaj naše oblasti - denarna, izvršna in zakonodajna raje uničujejo banke, razprodajajo podjetja in domačim vlagateljem jemljejo prihranke? In zakaj jim pri tem pomaga velik del ekonomske »znanosti«, ki se nikoli ne zmoti biti na pravi strani? Iz ubogljivosti ali preračunljivosti?

Objavljeno 1. junija, 2016